

MARTIN ŠRAJER / 26. 2. 2025

Čtyřikrát český krátký film

Dvě krátce po sobě probíhající akce, Pragueshorts a FAMUFEST, nabízejí v posledních letech vždy zkraje roku průřez aktuální studentskou, potažmo obecně krátkometrážní českou tvorbou. Slouží jako přehlídka talentu nastupující filmařské generace i jako vějíř toho, co je v tuzemské kinematografii za jistých podmínek nebo na určité úrovni možné. Ve více ohledech tak mohou být inspirací pro producenty a producentky celovečerních filmů i pro zástupce a zástupkyně Státního fondu audiovize.

Na první pohled je nápadný například nepoměr mezi vysokým množstvím režiserek krátkometrážních filmů a dlouhodobě nízkým počtem žen, kterým se ve stávajících strukturách – reflektovaných například nedávnou studií Ženy v hlavních filmových profesích – podaří po dokončení školy prosadit a natočit celovečerní film. Hlavní problém zjevně netkví v nedostatku filmařek s vlastními nápady a schopností uchopit vybrané téma citlivým a originálním způsobem.

Příkladem může být dokument *Ani se nenaděješ a už se jmenuješ*, který studentka dokumentární režie na FAMU Ema Hůlková poprvé představila na loňském jihlavském festivalu v sekci Studenstvo uvádí. Film sleduje šestiletou Viktorku, která žije se svou mámou, čekající druhého potomka. Vědomí, že už nebude jediným dítětem, a také blížící se nástup do první třídy v ní podněcují úvahy o vlastním místě ve světě.

Při prozkoumávání této pozice zapojuje svou laskavost, hravost a imaginaci. Logice dětského světa je podřízen i styl a rytmus filmu. Kamera se drží v úrovni protagonistky, spolu s ní zvědavě pozoruje třeba hlemýždě nebo jiné drobné živočichy, kterými je dívka fascinována a kteří dospělému pohledu jinak unikají nebo se z něj jeví nepodstatnými. Život matky a jejího partnera probíhá paralelně s tím Viktorčíným, ale zůstává v rozostřeném zadním plánu, dává o sobě vědět zejména mimoobrazovým zvuky a hlasy.

Viktorka působí před kamerou díky dvouměsíčním přípravám zcela přirozeně, objektivem se nenechává rušit. Ať už vyjadřuje okouzlení přírodou nebo obavu a nejistotu z dospěláckých starostí, které ji obklopují a jejichž závažnost minimálně podprahově vnímá. Matčina socioekonomická ani partnerská situace evidentně není jednoduchá, ale film se také v tomto ohledu drží dětské perspektivy, zaměřené víc na detaily než na celek, a zůstává u náznaků, neprozrazuje nám víc, než co je schopna obsáhnout a pojmenovat Viktorka.

Vedle svých plánů na to, jak bude v dospělosti pomáhat všem zvířatům, mluví také o hádkách dospělých nebo o tátovi, který zlobil a teď je v base. Jde tak o portrét, který je mimořádně vlídný, ale dětství neidealizuje. Hůlková nenásilně zohledňuje, že dětské hry neprobíhají v jakémsi bezstarostném vakuu, jakkoli na ně takto můžeme vzpomínat, ale v kontextu mnoha jiných událostí spolurozhodujících o naši budoucnosti.

Svým napojením na dívčino hledisko film zpřítomňuje, do jaké míry je člověk v daném věku při překonávání strachu nebo snaze vyznat se v jistém prostředí a situacích odkázán na někoho většího, zkušenějšího. Dobře to vystihuje scéna ze základky. Zatímco se matka s přítelem snaží zorientovat v neoznačených školních chodbách, Viktorka na nich visí pohledem, čeká, jakým směrem se vydají. V tu chvíli jsou doslova jejími orientačními body.

Film od Hůlkové je unikátní právě touto schopností živě zprostředkovat něčí způsob zakoušení a vyhodnocování reality, což se pro dokumentaristickou práci jeví jako stěžejní předpoklad. Autorka oproti mnohým svým spolužákům a spolužačkám nevypráví o sobě a do jisté míry ani ze svého dospělého úhlu pohledu. Její přítomnost při vlastním natáčení je potlačena a naopak vzniká dojem, že je to sama Viktorka, která režíruje scénu a určuje, co je pro ni důležité a co si zaslouží pozornost.

Podobné vcítění do někoho jiného, navenek nedostupného, vystihuje anidok *Dotknout se tmy*, nedávno vyznamenaný Cenou Pavla Kouteckého. Vypravěčem filmu, který natočila studentka animace na FAMU Jamaica Kindlová, je desetiletý Vítek. Svět kolem sebe vnímá primárně hmatem, čichem a sluchem, je nevidomý. Jeho zakoušení okolního prostoru Kindlová přibližuje nejen chlapcovým bezprostředním voice-overem, v němž popisuje svou smyslovou zkušenost i cestu za přijetím daného hendikepu (jak říká, „každý máme něco“), ale také nezvyklou animační technikou.

Film vznikl metodou pískové animace, kdy se pohybuje sytkým materiálem na osvětleném nebo podsvětleném skle. Oproti počítačové animaci zde dochází k fyzickému kontaktu s materiálem, jemným a unikavým, z něhož je tvořen film. Animování tudíž – tak jako vnímání světa skrze doteky – vyžaduje velmi citlivou motoriku. Křehká estetika filmu je podobně jako v případě *Ani se nenaděješ a už se jmenuješ* v souladu s jeho tématem a perspektivou protagonisty, jde o empatické přeladění se na druhého člověka.

Velmi taktilní je také bohatá zvuková stopa. Bílé obrysy se na černém pozadí objevují spolu se zvuky, jedno se neobejde bez druhého, teprve ve své souhře předávají informaci. Zvuk kroků doprovázejí bílé stopy, hukot městského provozu je simultánně vyjádřen rychlými neostrými šmouhami. Dojem prostorovosti navozují například zvuky zavírání a otevírání dveří znějící z různých směrů. Naplno se film „rozezní“, když dojde na Vítkovy sny. Odpoutání smyslů, které už nejsou omezené možnostmi těla, je vizualizováno kousky tančících barevných sklíček.

Dotknout se tmy není jediný pozoruhodný animovaný film z programu zmíněných festivalů. Ve skutečnosti zde můžeme pozorovat podobný nepoměr jako u zastoupení žen. Krátkých animovaných filmů vzniká hodně, často jsou unikátní i v mezinárodní perspektivě, ale těch celovečerních je minimum. A to nejen kvůli jejich pracné výrobě, ale též pro absenci stabilní infrastruktury. Celovečerní animované filmy zpravidla vznikají za přispění zahraničních koproducentů a dalších institucí s vlastní představou, jak by film v zájmu co nejširšího mezinárodního dosahu měl vypadat. Z praktických důvodů je proto náročné dosáhnout toho, aby byly celovečerní animované filmy srovnatelně osobní a osobité jako ty krátké

Mimořádnou intimností se vyznačuje kreslený animovaný deník *Jsi mé světlo*, v němž Hana Stehlíková postihla svou zkušenost s poporodní depresí po narození dcery. Téměř rok jí trvalo, než paralyzující pocity překonala a dokázala se vrátit k běžnému životnímu režimu. Východisko našla právě v práci na filmu, který o temném a trochu tabuizovaném aspektu mateřství promlouvá v metaforických obrazech, ale přitom otevřeně, způsobem, který na diváky a divačky přenáší hrdinčinu bezmoc a vyčerpanost.

Po romantickém úvodu, který v několika výmluvných výjevech rekapituluje seznámení s partnerem, svatbu, společné bydlení a těhotenství, přichází porod a radikální nabourání rutiny. Režisérčino animované alter ego se zařazuje do zástupu matek s kočárky, stává se jednou z mnoha, jejichž osobnost je okolím vnímána výhradně skrz vztah k dítěti. Hrdinka je ale při překonávání nástrah rodičovství míň úspěšná než ostatní matky. Nedokončená práce se kupí, únava z nevyspalosti narůstá a obraz zaplavují černé mraky.

Z ženy s vlastní identitou se stává odosobněný soubor dokolečka vykonávaných funkcí. Kojení, mytí nádobí, praní prádla. A znovu. Kojení, mytí nádobí, praní prádla. Její já se ztrácí v temnotě, se kterou kvůli přívalu mateřských povinností nemá kapacitu bojovat. Přes tmu, která ji pohlcuje, ale nevidí ani milované dítě. K sugestivitě filmu přispívají tempo vyprávění, narůstající s tím, jak v něm ubývá světlo, a subjektivní záběry z matčina pohledu, jimiž jsme podobně jako v předchozích dvou filmech situováni do pozice někoho, jehož žitá zkušenost jinak zůstává – jako v tomto případě – zavřená za dveřmi domácnosti a širší veřejnosti nedostupná.

Film od Stehlíkové byl vybrán do mezinárodní soutěže studentských filmů na mezinárodním filmovém festivalu animovaného filmu Cinanima v portugalském Espinho, čímž byla potvrzena jak kvalita dotyčného snímku a společenská relevance a aktuálnost tématu duševního zdraví, tak rostoucí zahraniční povědomí o tuzemské animaci.

Krátké filmy z Pragueshorts a FAMUFESTu v neposlední řadě ukazují, že filmová škola dnes v Česku není nezbytnou podmínkou toho, aby vznikl výjimečný film, který pak bude vybrán třeba do programu Berlinale. Potřebné know how lze získat také na UMPRUM, jak dosvědčují snímky *Hun Tun* (o němž jsme psali dříve) a *Kámen Osudu*. Oba filmy ukazují, že vzdělávací průprava jinde než v zavedených filmových institucích může přinést originální výtvarné vidění i jiný, míň příběhový přístup k formě, který pak ale také může být těžší uplatnit v celovečerním rozsahu (kdy u nás jen ojediněle vznikne film jako *Amerikánka*).

Animovaný, na zmíněném Berlinale představený muzikál výtvarnice Julie Černé, inspirovaný jejím stejnojmenným komiksem (za který získala Cenu Magnesia za nejlepší studentský komiks), vypráví o antropomorfizovaném Kameni Osudu, který vyslyší volání

přírody a opouští pohodlí (a nehybnost) svého domova. Vydává se na existenciální pouť, za klidem, harmonií a bezpečím, ale také za volností symbolizovanou cválajícím divokým koněm. Jako talisman a připomínku svých počátků, který mu bude pomáhat při překonávání vnějších překážek i vnitřní nejistoty, si s sebou bere kresbu rostliny.

Nakonec nachází nový dům, velký, prosklený a prosvětlený, stojící hned u moře, ale pochybnosti a strach ze selhání, daný i velkými nároky na sebe sama, jej neopouštějí. Potřeby, za jejichž naplněním se Kámen Osudu vydává, stejně tak síly, které se v něm střetávají, jsou protichůdné. Touží po něčí blízkosti i vlastní samostatnosti, chce jít vpřed, ale zároveň se nedokáže odstříhnout od minulosti. Tuto ambivalenci, odpovídající tomu, jak nepřímochaře většina z nás žije, myslí, cítí a činí rozhodnutí, si film zásluhou význačných symbolů zachovává až do konce, který lze chápat jako odevzdání se osudu i jako definitivní prolomení strachu.

Doslovné nejsou ani písně, kterými je putování zbloudilého Kamene doprovázené. Texty napsala sama autorka. Hudbu, která společně se střihem a zvukovým designem dodává vyprávění muzikální rytmus, k nim následně složila Johana Novotná alias Johuš Matuš. Vznikl neobyčejně originální, nezačlenitelný film na pomezí žánrů, s nímž je díky univerzálnímu tématu sebepoznávání zároveň poměrně snadné se ztotožnit. Případně si můžete jen užít jeho výtvarnou a hudební nápaditost.

Jestli uvedené krátkometrážní filmy z programu Pragueshorts a FAMUFESTu – a také další, o kterých jsme psali v minulosti ([3 MWh](#), [Plevel](#), [Chata](#)) – kromě vysoké umělecké úrovně něco spojuje, pak snaha o porozumění. Sobě samému i někomu jinému, zdánlivě vzdálenému, s odlišnými představami, touhami i vnímáním, ale obývajícím s námi tentýž svět plný neklidu a přibývajících rozepří. Umožňují nám pár minut žít a myslet v roli někoho, do jehož světa bychom jinak proniknout nemohli, a třeba si uvědomit, jak blízcí si ve skutečnosti jsme. Jinými slovy jsou to filmy, které dávají naději. Nejen pokud jde o budoucnost české audiovize.